

Irak'ta Seçimin Muhtemel Kazananı: İstikrarsızlık

Yaklaşık on beş yılını işgal, iç savaş ve terör ile geçiren Irak'ta önümüzdeki ay genel seçimler düzenlenecek. Bölgesel ve küresel ölçekteki etkileri nedeniyle yoğun bir şekilde takip edilen seçimler hakkında, adaylar arasında yaşanan koalisyonlar savaşından kimin galip çıkacağı ve kimin başbakan olacağına dair, tahminler ve yorumlar yapılmaya başlandı. Ancak yakın geçmişindeki sosyal, siyasal ve ekonomik yıkımın ardından Irak'ta sandıktan hangi parti ya da lider üstünlük elde ederek çıkarsa çıksın seçimin tek bir kazananı olacak gibi görünüyor: İstikrarsızlık.

2003 yılında Irak'a demokrasi getirme söylemi ile ülkeyi işgal etmesi ve Saddam yönetimini devirmesinin ardından ABD, ülkede etkin bir siyasi sistem, dahası işgalin şiarı olan demokratik bir sistem kurma konusunda tam bir başarısızlık sergiledi. Çoğulculuk ve demokrasi adına Irak sosyolojisini, işgal ve savaş döneminin etkilediği çatlakları yok sayan ABD, Saddam döneminde siyasi temsilden uzak Şii'leri ve Kürtleri sisteme dahil etmek, bu sayede çoğulcu bir yapı oluşturmak adına tüm mezheplerin ve etnik grupların nüfusları nispetinde siyasi hayata katılmalarına imkân tanıyacak kota sistemini uygulamaya koydu. Ancak bu sistem Irak'a ne beklenen demokrasiyi ne de istikrarı getirdi.

Siyasi erkler bağlamında parçalanmış ülkenin, sonuçları bakımında da doğasını yansıtacak olan 12 Mayıs'ta yapılacak seçimlere kayıtlı 205 siyasi parti ve 54 koalisyon katılacak. ABD'nin mirası olan kota sistemi çerçevesinde bu çok parçalı yapıdan yine birbirinden tamamen farklı politikalar izleyen rakip parti ve liderlerin zorunlu birleşmesiyle oluşturulacak bir koalisyon ortaya çıkacak.

Kota Sistemi

Irak'ta Saddam yönetiminin devrilmesinin ardından ülkeyi işgal eden ABD'nin atadığı sivil yetkili Paul Bremer, ülkeyi yeni bir siyasi sistem ile tanıştırdı. Irak'ın barındırdığı farklı etnik ve mezhepsel grupların yönetim için çatışmaya girmemesi ve hükümette adaletli bir şekilde temsil edilmeleri konusunda "kota sistemi" getirildi.

Kota sistemine göre yapılacak seçimlerin ardından kurulacak hükümette üst düzey görevlerin dağılımı etnik ve mezhebi nüfus dağılımı baz alınarak gerçekleştirilecekti. Bu sistem nüfus temsil ağırlığına göre kendiliğinden bir makam paylaşımı doğuruyor. Başbakanlığı Şii'lere, cumhurbaşkanlığını Kürtlere ve meclis sözcülüğü görevini de Sünnilere veren sistem yürürlüğe girdiği zamandan bu yana teoride bu şekilde işlediği farzedilmektedir. Ancak ülkede doğru dürüst nüfus sayımının dahi yapılmadığı bir ortamda, etnik ve mezhebi grupların nüfus oranlarına göre temsilde kriter olarak alınan rakamlar hiç kimseyi mutlu etmiş değil. Üstelik, üst düzey görevlerin bu şekilde dağıtılması düşüncesi zaman içerisinde ülkenin gelişmeye çalışan demokrasisine zarar verir hale geldi. Bir yanda makam ve yetkilerin liyakate göre değil de etnik ve mezhebi sadakate göre belirleniyor olması sıkıntısı, öbür yanda sağlıklı nüfus verileri olmaksızın acemice uygulanması büyük bir istikrarsızlık doğurdu. Ayrıca ülkenin günümüzdeki en önemli sorunlarından biri olan yolsuzluk da bu sistemin bir neticesi olarak ortaya çıkıyor.

"2003 yılında Irak'a demokrasi getirme söylemi ile ülkeyi işgal etmesi ve Saddam yönetimini devirmesinin ardından ABD, ülkede etkin bir siyasi sistem, dahası işgalin şiarı olan demokratik bir sistem kurma konusunda tam bir başarısızlık sergiledi."

Sistemin doğası, bürokrasiden pay almak isteyen kişi, kurum, aşiret ya da cemaatleri hükümet ve/veya işlevsel bürokraside etkili bir yer edinmek için rüşvet ve yolsuzluğa sürükledi. Yolsuzluğun hükümet ve bürokrasi içinde kendisine tarafların güç paylaşımı sayesinde bulduğu alan nedeniyle de yönetim erkini elinde bulunduran kişiler, ellerindeki meclis çoğunluğunu kullanarak resmi soruşturmalardan kaçabiliyor.

Öte yanda İran'ın belirgin bir nüfuzu olması, ne kota sisteminde ne de bunun getirdiği atamalarda sağlıklı bir sonuç doğurdu. En başta ordu olmak üzere, ülkenin resmi kadroları İran'a yakın kesimlerce doldurulmuş durumda.

Koalisyonlar, makam ve güç paylaşımı pazarlıkları ve yolsuzlukla mücadeledeki atalet sonucu Irak'ta

siyasal olarak parçalanmış kimlikleri bir arada tutmak giderek zorlaşıyor. Bu bakımdan ABD'nin çoğulculuk adına getirdiği kota sistemi etnik ve dini şekilde bölünmüş olan toplumun "Iraklı" kimliği çevresinde birleşmesini daha da zorlaştırıyor. Irak halkı her ne kadar 15 yıldır ülkeye büyük zarar veren mezhep çatışmalarından bıkmış olsa da kendisini mensup olduğu mezhep ve etnik köken üzerinden tanımlamaya devam ediyor. Bu sebeple Irak siyasetindeki genel eğilim çatışmacı bir mezhep taassubundan uzak durmayı denese dahi Iraklı seçmenlerin temayülünü mensubiyetleri üzerinden belirlemeye iten bir siyasal ve toplumsal ortam bulunuyor.

ABD'den tevarüs eden bu sistemin Irak'a ve özellikle bölge ülkelerinde açtığı en büyük yara DAES'in ortaya çıkmasına zemin hazırlamasıydı. Sistem çerçevesinde gücü ve çoğunluğu elinde bulunduran mezhep, kendisi dışındaki mezhep ve etnik gruplara karşı dışlayıcı bir politika izlediği için temel hizmet ve beklentilerini karşılayamayan ve "ötekileştirilen" halk kitleleri ile devlet arasında vatandaşlık hukuku kopmasına neden olmuştur. Böyle bir durumda doğan boşluğu ve hoşnutsuzluğu DAES ve benzeri örgütler doldurdu.

Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda Irak'ta daimî istikrarın yakalanabilmesi ve ortak bir kimlik oluşturulabilmesi için kota sistemi yerine toplumun tüm kesimlerini "kapsayıcı ve kucaklayıcı" bir seçim sistemi ve bu sistem ile kurulup işleyen devlet organizması gerekmektedir. Ancak bu ortak aidiyet duygusu vasıtasıyla mezhep temelli çatışmalar ve terör son bulup istenilen gerçek refah seviyesine ulaşılabilir.

Çok Parçalı Koalisyon

2005 yılındaki seçimlerle birlikte Irak siyasal hayatında uygulanmaya başlayan ve ülke idaresinde sorunlara sebep olan bir diğer nokta da nispî temsil sistemidir. Bu sistem, koalisyon hükümetlerinin kurulmasına ve bu yüzden de yasamada çıkmazların yaşanmasına yol açmıştır. Bu sistem nedeniyle partiler parçalanmış ve nispeten daha küçük partiler orantısız biçimde önemli güce sahip olmuşlardır.

Mayıs ayındaki seçimlerde 205 parti ve 54 koalisyon, meclisteki 328 sandalyeden mümkün olduğunca çok sandalyeye sahip olmak yarışacak. Gerek ülke genelinde yapılan gayri resmi anketler gerekse uzman yorumları halihazırdaki Başbakan Haydar el-Abadi'nin lideri olduğu Zafer Koalisyonu'nun ortalama 70 sandalye ile en çok milletvekiline sahip olmasını öngörüyor. Ancak bu kazanım Haydar el-Abadi'nin başbakan olması ve hükümet kurması için yeterli olmayacak. Zira hükümeti kuracak siyasi oluşumun en az 164 milletvekiline sahip olması gerekiyor. Abadi'nin bu durumda bir açmazla karşı karşıya kalacak. İran'a karşı ya da mesafeli oldukları bilinen Şii, Sünni ve Kürt yapı ve partilerle bir koalisyon kurma zorunluluğu.

"Koalisyonlar, makam ve güç paylaşımı pazarlıkları ve yolsuzlukla mücadeledeki atalet sonucu Irak'ta siyasal olarak parçalanmış kimlikleri bir arada tutmak giderek zorlaşıyor. Bu bakımdan ABD'nin çoğulculuk adına getirdiği kota sistemi etnik ve dini şekilde bölünmüş olan toplumun "Iraklı" kimliği çevresinde birleşmesini daha da zorlaştırıyor."

Abadi, seçim sonrasında Sadr, Allavi, Nuceyfi, Ammar el Hâkim, Barzani ve Talabani'nin oluşumları ile yapacağı koalisyon görüşmelerinde, büyük ihtimalle hükümet kurması için gereken yeterli çoğunluğu elde edemeyecek.

Bu da Abadi'yi DAES'le mücadelenin bitmesinin ardından Irak'taki etkisini kırmaya çalıştığı, İran destekli Haşd-i Şabi örgütünden birçok grubu içerisinde bulunduran ve kendisinden sonra en çok sandalyeye sahip olması düşünülen Hadi el-Amiri liderliğindeki Fetih Koalisyonu ile ittifak yapmak zorunda bırakabilir.

Neticede seçimler sonunda mecliste kim en çok milletvekiline sahip olursa olsun, tek başına hükümet kurmaya muktedir olamayacağı için, birden çok parti ile koalisyon kurmak zorunda kalacak. Önümüzdeki tablo değerlendirildiğinde ve 86 partinin katıldığı ve tarafların daha net olduğu 2010 seçimlerinin ardından hükümet kurma sürecinin sekiz ay sürdüğü düşünüldüğünde, hükümet kurma müzakerelerinin eskiye oranla çok daha fazla vakit alacağı söylenebilir. Bu durum ise öncelikle Irak'ta halihazırda yaşanan yönetim krizini derinleştirecek, ülke içinde yeniden etnik ve dini güç paylaşımını perçinleyen pazarlıklara ve Irak merkezli bölgesel sorunların çözüme kavuşmadan ötelenmesine neden olacaktır.

Son kertede, sonuç ne olursa olsun ABD'nin etnik ve dini kota ve nispi temsil matematiği üzerine inşa edilmiş Irak seçim sistemi, Iraklıların son bulmasını bekledikleri yolsuzluk, işsizlik ve güvenlik başta olmak üzere önemli sorunlarına çözüm üretecek etki bir siyasi yapı ortaya çıkartmaya muktedir görünmemektedir. Böylesi bir matematiğin çıkaracağı siyasal ve ekonomik tabloda Irak halkı kime oy verirse versin kazanacak olan yine Irak'ta istikrarsızlık olacaktır.